

Kulturhistorisk karaktärisering och bedömning

Gyllenfors kapell

*Anderstorps socken i Gislaveds kommun
Jönköpings län*

JÖNKÖPINGS LÄNS MUSEUM
Byggnadsvårdsrapport 2004:21

Helene Stalin

Kulturhistorisk karaktärisering och bedömning

Gyllenfors kapell

*Anderstorps socken i Gislaveds kommun
Jönköpings län*

Rapport, foto och ritningar: Helene Stalin. Grafisk design: Anders Gutehall. Tryckning och distribution: Lars-Göran Gustafsson

Jönköpings läns museum. Box 2133. 550 02 Jönköping Tel: 036-30 18 00. E-post: info@jkpglm.se

Utdrag ur tryckta och ajourhållna ekonomiska kartor är återgivna enligt tillstånd: Ur allmänt kartmaterial från Lantmäteriet. Medgivande 94.0133

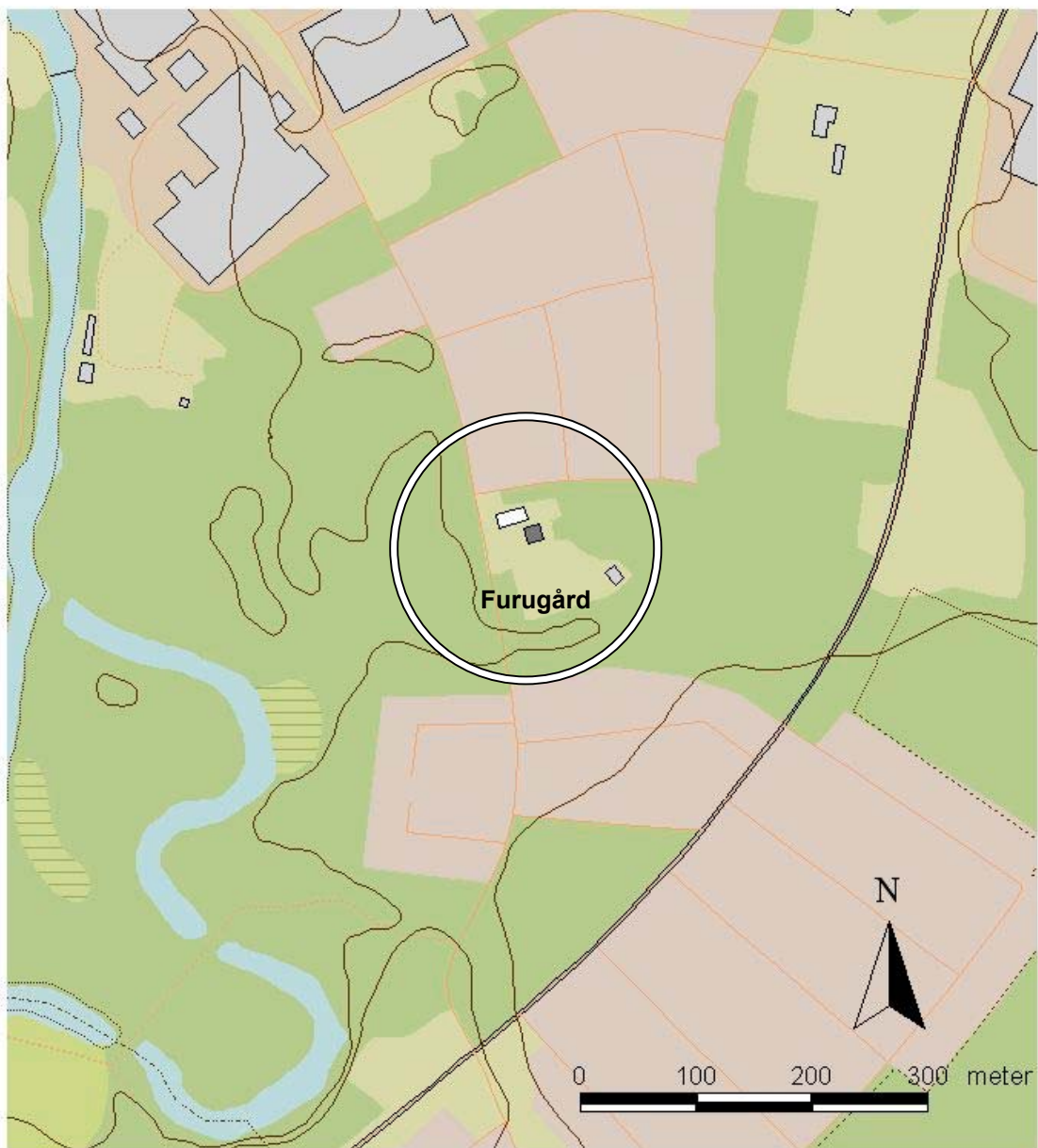
© JÖNKÖPINGS LÄNS MUSEUM 2004

Innehåll

Ekonomiska kartan	4
Inledning.....	5
Bakgrund och omfattning	5
Karakterseringens syfte	5
Upplägg och rapport.....	5
Kulturhistorisk bedömning.....	5
Sammanfattande beskrivning	6
Byggnadshistorik.....	7
Beskrivning och historik.....	8
Socknen	8
Kyrkomiljön	8
Kyrkobyggnaden	9
<i>Kyrkans exteriör</i>	9
<i>Kyrkans interiör</i>	10
<i>Kyrkans måleri</i>	10
<i>Kyrkans övriga inventarier</i>	11
Kulturhistorisk karaktärisering och bedömning	12
Sammanfattning.....	13
Referenser.....	14
Tryckta källor	14
Otryckta källor.....	14

Bilagor

Bilaga 1 Fotografier

Figur 1. Utdrag ur digitala fastighetskartan 2004.

Inledning

Uppdraget att göra en karaktärisering av Gyllenfors kapell är föranlett av att Gislaveds kyrkliga samfällighet, som ingående i Växjö stift, skall tillse att det upprättas en vård- och underhållsplan för respektive kyrka. Arbetet med karaktäriseringen av Gyllenfors kapell har främst bestått i att göra en historisk, arkitektonisk och konstvetenskaplig beskrivning av kyrkan fram till idag. Denna beskrivning skall sedan ligga till grund för vård- och underhållsplanen som upprättas. Arbetet med karaktäriseringen påbörjades under vecka 33 och kunde slutföras vecka 43 2004.

Bakgrund och omfattning

Karaktäriseringen av Gyllenfors kapell har genomförts på uppdrag av b s v arkitekter & ingenjörer AB i Tranemo. Läns museet har i sammanhanget fungerat som en underleverantör. Medel för att upprätta vård- och underhållsplaner kommer från den kyrkoantikvariska ersättningen. Kyrkor som är anlagda före 1939 eller omfattas av Kulturminneslagen är aktuella för vård- och underhållsplaner. Ytterligare villkor som skall infrias är att kyrkobyggnaden ännu är i bruk.

Rapporten omfattar en genomgång av kyrkobyggnadens historik, beskrivning av exteriör och interiör samt en redogörelse för kyrkans kulturhistoriska värde. Byggnadsantikvarie Helene Stalin vid Jönköpings läns museum har varit rapportansvarig.

Karaktäriseringens syfte

Karaktäriseringens syfte är att genom historiskt material samt en beskrivning av såväl befintlig arkitektur som konstnärlig utsmyckning kunna lyfta fram det kulturhistoriska arv som byggnaden bär på och därmed också synliggöra särskilda kvaliteter som Gyllenfors kapell har. Meningen är att resultaten av karaktäriseringen skall ligga till grund för vård- och underhållsplanen och därigenom i förlängningen användas som ett instrument för att kontinuerligt ha med de antikvariska aspekterna vid framtida åtgärder gällande underhåll och eventuella förändringar. Resultaten skall också kunna ingå i länsstyrelsens underlagsmaterial vid beslut i ärenden som berör nämnda kyrkobyggnad.

Uppläggning och rapport

Arbetet har varit uppdelat i en fältedel med inventering och fotografering samt en arkivsökningsdel. De aktuella arkiv som har gått igenom har främst varit länsstyrelsens arkiv över ärenden, med kopior från ATA:s arkiv i Stockholm. Vidare har arkiv och klipparkiv på Jönköpings läns museum använts. I rapporten har hembygds litteratur som anknyter till kyrkan också använts.

Arkivuppgifterna utgör en sammanfattning av genomgångna arkiv och omfattar inte en komplett beskrivning av händelser i kyrkans byggnadshistoria. Rapporten är upplagd med en inledande kort sammanfattning och en historik med händelser listade i kronologisk följd. Därefter följer en beskrivning av kyrkomiljön och historiken i löpande text, följt av en beskrivning av kyrkans nuvarande utseende. Avslutningsvis finnes en kulturhistorisk värdering och bedömning.

Kulturhistorisk bedömning

En kulturhistorisk bedömning är aldrig definitiv utan kontinuerligt föremål för omvärderingar. Vid bedömning skall hänsyn tas till varje enskild kyrkas värden men även till värden i förhållande till andra kyrkor i stiftet och i övriga landet. Den kulturhistoriska värderingen och bedömningen nämner i de flesta fall inte enskilda byggnadsdetaljer utan beskriver värden och karaktärsdrag i stort.

Inför varje planerad förändring eller större underhållsåtgärd skall tillstånd inhämtas från länsstyrelsen och varje ärende behandlas där från fall till fall. Utifrån den kulturhistoriska värderingen och karaktäriseringen fattas sedan beslut om vilka åtgärder som är berättigade kyrkoantikvarisk ersättning.

Denna rapport skall finnas tillgänglig på Växjö stift, Länsstyrelsen i Jönköpings län, Jönköpings läns museum samt hos Gislaveds kyrkliga samfällighet.

Sammanfattande beskrivning

Fastighetsbeteckning: Furugård
Församling: Gislaved
Socken: Anderstorp
Kommun: Gislaved
Kontrakt: Västbo Norra
Samfällighet/Pastorat: Gislaveds kyrkliga samfällighet
Stift: Växjö
Län: Jönköping

Gyllenfors ingår i Gislaveds församling men ligger i Anderstorps socken. Socknen i sin tur ligger i Jönköpings läns sydvästra del, Gislaveds kommun, och angränsar i väster till Gislaveds socken och i norr och öster till Kulltorps socken, Gnosjö kommun. Gyllenfors kapell uppfördes 1937 efter ritningar av arkitekt Göran Pauli, som då var stadsarkitekt i Jönköping. Dessförinnan hade församlingsborna boende i Gyllenfors saknat en gudstjänstlokal i närheten. Avståndet till Anderstorps kyrka är drygt en mil och upplevdes av de boende som alltför långt.

Gyllenfors kapell ingick ursprungligen i Anderstorps församling men kom år 1951 att istället flyttas över till Gislaveds församling och pastorat. Sedan dess har Gyllenfors kapell utgjort såväl en ordinarie gudstjänstlokal för de boende i Gyllenfors som begravningskapell för boende i trakten.

Gyllenfors kapell har formen av en klassisk basilika. Arkitekt Göran Pauli har tydligt understrukt detta genom markerade fönsterrader på respektive sida av lanterninpartiet. Kapellet är uppfört på en gjuten grund och murat i tegel. Fasaden är därefter putsad i likhet med interiörens väggar. Kännetecknande för byggnaden är förutom dess form också detaljerna som både har hämtats ur den klassiska arkitekturen och 1930-talets funktionalism. Denna dualitet kom att utgöra något av ett signum för Paulis arkitektoniska arbeten.

Kyrkogården omgärdas i söder och väster av en stenmur av huggen granit. Resterande sidor har ett brunbetsat trästaket sammanfogat av huggna stolpar i granit. Från kapellets södra ingång går en axel i vars fond det finns en platsbildning markerad genom sidoarmar i muren och ett krönande träkors.

Intill kapellet uppfördes 1977 ett församlingshem kombinerat med personalutrymmen. Vidare har man i sydöstra hörnet av kyrkogården 1984 uppfört en ekonomibyggnad för kyrkogårdens skötsel, handverktyg och maskinpark.

Interiören i kapellet är sparsmakad och bär 1930-talets tydliga formspråk samtidigt som den i likhet med exteriören har en tydlig förankring i den klassiska arkitekturen. Takstolen är öppen, vilket understryker dåtidens vurm för funktionen och fönsterbanden i lanterninen silar in ljuset från ovan. De räta linjerna samspelar med de välvda och cirkulära formerna i dörrar och vissa fönster.

Byggnadshistorik

- 1931 Nybyggnad. En ny begravningsplats anläggs i Gyllenfors. Invigningen förrättades av dåvarande kontraktsprosten Carl August Berggren. (Sundberg, S-G. 1972)
- 1937 Nybyggnad. Klockstapel uppförs efter ritningar av arkitekten Göran Pauli. (Sundberg, S-G. 1972)
- 1937 Nybyggnad – Kyrkan i sin helhet. Gyllenfors kapell uppförs efter ritningar av arkitekten Göran Pauli. Byggmästaren är S W Johansson från Gislaved (Sundberg, S-G. 1972)
- 1937 Invigning. Gyllenfors kapell invigdes den 19 december. (Sundberg, S-G. 1972)
- 1937 Fast inredning – predikstol. Gyllenfors kapell får en predikstol installerad. (Sundberg, S-G. 1972)
- 1941 Specifika inventarier – dopfunt. Gyllenfors kapell får en dopfunt av trä installeras. (Sundberg, S-G. 1972)
- 1948 Fast inredning – orgel. En kororgel från Hammarbergs orgelbyggeri i Göteborg installeras i kapellet. (Sundberg, S-G. 1972)
- 1951 Ändring. Gyllenfors kapell överförs till Gislaveds församling från Anderstorps församling. (Rydbeck, I. 1997)
- 1957 Arkitekturbunden utsmyckning – skulptur, interiör. Ett träkrucifix av bildhuggaren Ingvar Fröberg från Smålandsstenar installeras i koret. (Sundberg, S-G. 1972)
- 1971 Ritning godkänd/bygglov. Ritningar till ett friliggande församlingshem, framtagna av arkitekt Per Rudenstan, i anslutning till Gyllenfors kapell blev godkända den 26 oktober. De ursprungliga ritningarna utgjorde ett församlingshem som var sammanbyggt med kapellets norra gavel. Riksantikvarieämbetet hävdade att en sådan förändring skulle inverka negativt på kapellets arkitektur och krävde att ritningen till församlingshemmet justerades så att den kom att utgöra en friliggande byggnad norr om befintligt kapell. I denna reviderade form godkändes Rudenstams ritning. (Söderholm, S. Riksantikvarieämbetet, Kulturhistoriska byrån. 1970 04 14 och Söderholm, S. Riksantikvarieämbetet, Kulturhistoriska byrån. 1971 10 26)
- 1974 Fast inredning – orgel. Den tidigare kororgeln ersätts av en så kallad Mariaorgel byggd av Zetterquist & Son i Strängnäs installeras i koret. (Rydbeck, I. 1997)
- 1977 Specifika inventarier – altartavla. En altartavla av konstnären Pär Andersson sätts upp i koret. (Rydbeck, I. 1997)
- 1977 Ändring – ombyggnad, interiör. Kyrkorummet i Gyllenfors kapell genomgick en omfattande renovering. Arbetet bestod bland annat i en omgestaltning av det bisättningsrum som ursprungligen var placerat i kapellets västra sidoskepp. Det byggdes istället om till skrudrum och väntrum. Vidare gjordes även förändringar av sakristian. I samband med nämnda åtgärder gjordes också förändringar av koret. Därtill fick kyrkorummet nuvarande färgsättning i gult, blått och rödbrunt. (Lindqvist, G. Jönköpings läns museum. 1975 11 14 och Rydbeck, I. 1997)
- 1977 Ritning godkänd/bygglov. Den av arkitekt Per Rudenstan föreslagna handikappanpassningen av Gyllenfors kapells södra ingång godkändes av Riksantikvarieämbetet. (Haslingen, B. Riksantikvarieämbetet. 1977 10 12)

-
- 1977 Återinvigning. Kapellet kunde åter öppnas efter en genomgripande renovering under ledning av arkitekt per Rudenstam och konstnären Pär Andersson. (Information på tryckt processionsordning, midfastosöndagen den 20 mars 1977)
- 1979 Arkitekturbunden utsmyckning – skulptur, exteriör. En väggrelief av Kristus med korset i kopparplåt av den i Gyllenfors boende konstnären Heinrich Roxström sattes upp på kapellets västervägg. (Nordling, A. Muntlig information, 2004 10 21)
- 1984 Nybyggnad. Ekonomibygnad i anslutning till kyrkogårdens sydöstra hörn uppförs. (www.raa.se/byggnadsreg/REGISTER/06/0662.htm)

Beskrivning och historik

Socknen

Anderstorps socken ligger i Gislaveds kommun, i Växjö stifts västra del. Landskapet präglas av barrskog. Bebyggelsen i Gyllenfors är numera sammanvuxen med Gislaveds tätort och i och med de senaste decenniernas expansion vad gäller industrifastigheter snart också med intilliggande Anderstorp.

När Gyllenfors kapell uppfördes hörde området till Anderstorps församling och socken. Detta kom att ändras 1951 då beslut fattades att överföra kapellet till Gislaveds församling. Sockengränsen bibehölls däremot.

Området Gyllenfors växte upp kring Gyllenfors järnbruk, vilket var igång under perioden 1740 – 1850 och efterträddes av Gyllenfors glasbruk 1850. Glasbruket kom att avvecklas och i lokalerna kom från och med 1896 Svenska Gummifabriken AB att utvecklas. Spår av en äldre industriepokens arkitektoniska bidrag finns idag i form av fabrikslokaler från flera olika tidsperioder samt i form av den gamla corps-de-logibygnaden som numera inrymmer en restaurang. Till följd av den dominerande industrin finns i Gyllenfors förutom produktionslokaler också arbetarbostäder. Den yngre bebyggelsen präglas istället av egna hem och senare uppförda villor.

Kyrkomiljön

Gyllenfors kapell ligger på en kyrkotomt som näst intill är helt plan. Kännetecknande för den yttre miljön är bland annat begravningsplatsens inramning av en mur i kvaderhuggen granit på fastighetens västra respektive norra sida. Det är också i denna del som merparten av kyrkotomtens bebyggelse är placerad. På övriga sidor avgränsas kyrkogården istället av ett brunbetsat staket sammanfogat med pelare i huggen granit. Över hela kyrkotomten finns glest stående men dock resliga tallar. Som komplement till tallarna finns flera planteringar av städsegröna växter, såsom tujor. Blomsterrabatter förekommer sparsamt.

Kyrkogården har karaktär av en skogskyrkogård och gravvårdarna saknar omgivande häckar. Den rumsliga indelningen av begravningsplatsen utgörs istället av de landmärken som tallarna och de städsegröna växterna bildar.

Gyllenfors kapell ligger i kyrkotomtens nordvästra del. Huvudingången till kyrkotomten är förlagd till Åbjörnsgratan i väster. Där möter besökaren först klockstapeln och därefter kapellets västra fasad. Entrén i form av kapellets vapenhus finns i söder.

Från kapellets södra gavel löper en axel ut på kyrkogården. I fonden är denna axel markerad av ett stort kors i tjärat trä. Korset är sannolikt uppfört samtidigt som kapellet. Det korresponderar genom material och ytbehandling med klockstapeln, vilken även den uppfördes 1937. Förutom korset är platsen

betydelse tydligt markerad genom kyrkomurens sidoarmar, vilka bildar ett exteriört rum framför korset. Platsen har på så vis fått karaktären av ett utvändigt altare. Detta understryks ytterligare genom den plantering som har gjorts invid stenmuren.

Idag är gångarna på kyrkogården belagda med asfalt, vilket förvisso underlättar tillgängligheten, men som genom sina släta ytskikt saknar det liv i materialet som exempelvis en grusad gång eller en gång belagd med stenplattor kan uppvisa.

Kyrkobyggnaden

Gyllenfors kapell uppfördes sedan de boende i Gyllenfors under en längre tid hade påtalat att man upplevde avståndet på drygt en mil till församlingskyrkan i Anderstorps som alltför stort. I Gyllenfors hade man 1931 anlagt en ny begravningsplats och gyllenforsborna framförde återkommande önskemål om att i anslutning till nämnda plats uppföra ett kapell.

Gyllenfors kapell ritades av arkitekt Göran Pauli, som då var stadsarkitekt i Jönköping. Pauli använde sig av formen för en traditionell basilika. Detta markerade han bland annat med en fönsterrader som löper längs med lanterninens båda sidor. Pauli som under 1930-talet var en flitigt anlita arkitekt i länet, använde sig ofta av såväl klassiska arkitektoniska element som samtidens funktionalistiska formspråk. Denna dualitet kom att bli något av hans signum.

De klassiska elementen i kapellets arkitektur representeras förutom byggnadens form och volymer även av fönsterplaceringar och rundbågiga nischer i exteriören. Funktionalismens ideal har istället fått komma till uttryck i den öppna takstolen, i interiörens enkelhet samt i det faktum att byggnadsmaterialen får tala för sig själva. Att kyrkorummets golv i sin helhet är belagt med skifferplattor, kan ses som ett exempel på arkitektens medvetna användning av material av hög kvalitet.

När kapellet invigdes 1937 var kyrkorummet sannolikt mer sparsmakat än det rum som möter oss idag. Vidare bestod färgsättningen av mer dämpade kulörer. De sentida tilläggen, både avseende lösa inventarier och förändrad färgsättning, har tillfört rummet en starkare kolorit samtidigt som ändringarna har tagits fram med känsla för de ursprungliga arkitektoniska idealen och därmed inte på något radikalt sätt omdanat kyrkorummet.

Till Gyllenfors kapell hör också en fristående klockstapel uppförd 1937. Klockstapeln kan genom sin mer traditionella arkitektur upplevas vara äldre än kapellet. Detta bör ses som ett exempel på hur arkitekten Pauli arbetade, att han i samma uppdrag på ett naturligt sätt kunde använda sig av formspråk och ideal från vitt skilda tidsepoker.

Klockstapelns stomme är traditionsenligt inklädd med bräder och dess tornhuv är försedd med tydligt markerade gavelpartier. På det välvda taket ligger skifferplattor.

Kyrkans exteriör

Kapellet har en gjuten grund varpå väggarna är murade. Det ursprungliga taktäckningsmaterialet var skifferplattor. Idag finns dessa endast kvar på vapenhusets tak. Övriga takfall försågs senare med tak av falsad kopparplåt. Kopparplåten går också igen som dörrbeklädnad, vilket understryker arkitektens medvetna användning av material av hög kvalitet och stor dekorativ verkan.

Väggarna är slätputsade och avfärgade i en ljus gul kulör. Fönsterbågarna är målade i brunt. Fasadens räta linjer bryts upp genom en dialog med de mjuka linjerna i dörrarnas bågformade överstycken samt de runda fönstren på vapenhusets sidor, i gavelpartiet över vapenhusets samt i sakristians dörr.

Den exteriöra utsmyckningen utgörs av det liksidiga korset som inneslutet i en cirkel i låg relief ovanför vapenhusets entré samt en hög relief i kopparplåt med den lidande Kristus krönt av en törnekrona och bärandes på korset som konstnären Heinrich Roxström utformade. Nämnda relief sattes 1979 upp på den norra fasaden. Gyllenfors kapell är en byggnaden som uppvisar att stor omsorg är nedlagd i detaljerna. I

den förhållandevis sparsmakade arkitekturen representerar även detaljer i byggnaden en betydande del av byggnadens utsmyckning. Ett bra exempel på detta är de ursprungliga dörrtryckens medvetna formgivning samt sättet på vilket dörrarnas kopparklädda portar har fogats samman.

Tre av kapellets fasadsidor har väggar bakom vilka det gömmer sig funktioner av mer publik karaktär medan den östra fasadens utformning är styrd av mer praktiska funktioner. På nämnda vägg är sidoskeppets fasad uppbruten av tre kopparklädda portar.

Bakom portarna finns bisättningsrum, förråd för handverktyg samt det ursprungliga pannrummet, vilket numera inrymmer installationer för gasuppvärmning. Den rumsliga dispositionen som även visas i fasaden kan ses som ett uttryck för funktionalismens ideal. Att nämnda funktioner på ett naturligt sätt bereddes plats i den kyrkliga huvudbyggnaden och inte, som ofta har varit brukligt, placerades i separata lokaler på undanskymda platser visar något av funktionalismens ideal.

Gyllenfors kapell hör också till de få kapell och kyrkor som i sin ursprungliga form utan större ingrepp var tillgängligt för de flesta. En mindre anpassning av den södra ingången, för att öka tillgängligheten för de rörelsehindrade, gjordes under ledning av arkitekt Per Rudenstam 1977. Då kyrkorummet befinner sig i markplan har man dock kunnat undvika större installationer i form av ramper.

Kyrkans interiör

Interiört uppvisar Gyllenfors kapell en miljö som i likhet med exteriören präglas av såväl klassiska arkitektoniska element som ideal med rötter i 1930-talets funktionalism. Kyrkorummet representeras av mittskeppet. Koret ingår i skeppet och biutrymmena är förutom i vapenhuset förlagda till sidoskeppen. Det västra sidoskeppet omfattar sakristia, skrudrum och väntrum samt ett mindre kontor. Sidoskeppet på den östra sidan inrymmer bisättningsrum, förråd och det utrymme som ursprungligen hyste oljepannan men som sedan en tid tillbaka har ersatts av en anläggning för gasuppvärmning.

Kyrkorummets volym poängteras genom de öppna takstolarna samt att funktionerna så långt det varit möjligt har gjorts synliga. I kyrkorummets ursprungliga utformning saknas i stort sett dolda utrymmen. Idag har man i nischerna som finns på respektive sida om koret hängt upp ljusa draperier för att där bakom kunna skapa dold förvaring. Dessa tillägg i kyrkorummet är dock av reversibel karaktär.

Förutom volymen präglas kyrkorummet av det infallande ljuset. Samtliga fönsterglas är transparenta och arkitekten har arbetat med ljus ifrån korets båda sidor, lanterninens fönsterrader samt genom ett cirkulärt fönster i gavelpartiet ovanför vapenhuset. Därtill är det materialen som får uppmärksamhet. Här bör man lyfta fram golvet skifferplattor, de putsade och i vitt avfärgade väggarna samt takstolarnas ohyvlade ytor.

I kontrast till kyrkorummets funktionalistiska arkitektur har kyrkbänkarna fått en mer bearbetad och detaljerad utformning, vilken snarare är klassicistisk än funktionalistisk. Idag är kyrkbänkarna invändigt målade i blått medan detaljer och gavlar har målats gula.

Kyrkorummet fick sin nuvarande färgsättning i samband med den renovering som genomfördes under ledning av arkitekt Per Rudenstam och konstnär Pär Andersson 1977. Andersson valde att arbeta med tre kulörer, blått, gult och rödbrunt. Dessa går igen i samtliga snickerier. Den gula återfinns på takstolarna, den blå på dörrarna och den brunröda på altaret, ambonen och dopfunten.

I det västra sidoskeppet, vilket omfattar sakristian, skrudrum och väntrum, är färgsättningen mildare. Här har inte de arkitektoniska detaljerna fått samma tydliga poängtering likt dem i kyrkorummet. Färgsättningen går istället i olika ljusa grå kulörer och ljussättningen från armaturerna ger ett varmt sken. Värt att särskilt notera är sakristians ursprungliga takarmatur som efter en tid på annan plats återfanns och återbördades till skrudrummet.

I nämnda sidoskepp framgår återigen arkitektens tydliga förankring i den klassiska arkitekturen, då Pauli här har lagt alla tre rummen i fil. Detta framstår mycket tydligt sedan dörrarna mellan rummen har lyfts

av. Nämnda förvaras idag i det tidigare pannrummet. De har vardera tre speglar, varav den översta är glasad. Viktigt att notera är att dörrarna bör placeras i ett ur bevarandehänseende bra utrymme.

Kyrkans måleri

Altartavlan utgör den enda målningen i Gyllenfors kapell. Målningen sattes upp i samband med renoveringen som färdigställdes 1977. Konstnären är Pär Andersson. Motivet visar Jesu bön i Getsemane liksom den första nattvarden. De dominerande färgerna i målningen är desamma som konstnären har arbetat med i den fasta inredningen och på de större inventarierna i koret.

Kyrkans övriga inventarier

Karaktäriseringen av Gyllenfors kapell omfattar i första hand kyrkobyggnaden, dess exteriör och interiör. I vissa fall har även lösa inventarier tagits upp men i sådana fall rör det sig om tydligt arkitekturbundna och i flertalet fall stora föremål, såsom dopfont, kororgel och altartavla.

I Gyllenfors har den fristående predikstolen, ambonen, fått en färgsättning som harmonierar med övrigt snickeri i kyrkorummet. Detsamma gäller för dopfonten liksom för altaret. Att altaret har målats på likartat sätt framgår normalt sett inte, då det är dolt bakom antependiet. Den dominerande kulören på nämnda inventarier är brunröd och listverken har accentuerats genom den gula färgen. På vissa partier av de brunröda ytorna har en diskret marmorering i blå och grå nyanser gjorts.

Vid sidan om de stora, arkitekturbundna inventarierna är dock viktigt att även de mindre inventarierna beaktas, särskilt vid eventuella framtida förändringar i kyrkan. Exempel på sådana inventarier är Gyllenfors kapells fina samling av kyrksilver som formgivits av silversmeden Wiven Nilsson från Lund. Silversamlingen berörs inte närmare i denna karaktärisering men representerar dock stora kulturhistoriska värden.

I koret finns också en så kallad Mariaorgel som installerades 1974. Dess fasad består, till skillnad från flertalet rikt utsmyckade orgelfasader, nästan uteslutande av accentuerade funktioner. Vissa partier har målats gula, om möjligt samtidigt som renoveringen 1977, medan övriga partier är vitmålade.

I koret finns också en ljusbärare i form av ett träd i smide. För att öka korrummets flexibilitet och möjligen också för att poängtera att ljusbäraren utgör ett reversibelt inslag står den på ett hjulförsett droppskydd. Att förse inventarierna med hjul gäller även för ambonen och dopfonten, som likt teaterkulisser kan flyttas runt i koret.

Kulturhistorisk karaktärisering och bedömning

Gyllenfors kapell representerar en kyrkobyggnad som länkar samman den klassiska kyrkoarkitekturen med funktionalismens önskan att låta såväl funktioner som material tala för sig själva. I kapellet har arkitekten Göran Pauli fått dessa ideal att smälta samman till en harmonisk helhet.

Kapellet ligger omgivet av Gyllenfors kyrkotomt där även kyrkogården ingår. Begravningsplatsen anlades 1931 och har i likhet med kapellet utformats med ideal hämtade såväl från klassicistiska anläggningar som från dåtidens ideal. Kyrkogården har karaktären av en skogskyrkogård, vilket stämmer väl överens med 1930-talets typiska begravningsplatser. Samtidigt uppvisar kyrkogården en arbetad stenmur med markerade grindstolpar krönta av huvar i kopparplåt och därtill flera tydligt rumsbildande effekter. Dessa exempel för snarare tankarna till byggandet vid sekelskiftet kring 1900 än 1930-talets önskan om enkelhet och släta ytor.

Kyrkotomten är flack och kapellet är lågmält i sin utformning. Dess storhet ligger inte i att synas på håll utan i att möta besökaren ståendes intill. Kapellets exteriör är välbevarad och tydlig. Kännetecknande för kyrkobyggnaden är dess form av en klassisk basilika med kyrkorummet i mittskeppet och övriga funktioner förlagda i sidoskeppen. Basilikans form har accentueras av de fönsterrader som finns på lanterninpartiets båda sidor.

Materialen är gedigna, vilket mycket tydligt visas i de vackert ärgade koppararbetena på takfallen samt på dörrarna. Väggarnas slätputs skapar ett lugn och binder samman exteriören. De brunmålade fönsterbågarna markerar tydligt fönstrens form. Vid en framtida ommålning kan en färganalys göras för att klarlägga om nämnda kulör är samtida med byggnaden. Funktionalismen kopplas ofta samman med ljusa kulörer men under dess senare fas användes även mörkare och dovare kulörer, vilket har gjort att man delvis har kommit att omvärdera uppfattningen om att funktionalismens färgsättning.

Möjligen kan fönsterbågarnas bruna kulör ses som en önskan att binda samman kapellet exteriör med klockstapeln tjärade och brunsvarta fasad. Klockstapeln är i sig ett gott exempel på arkitekten Göran Paulis arkitektur, Där han lika självklart använde sig av klassicistiska arkitektoniska element som dåtidens moderna element vid gestaltning av olika byggnader.

Det intilliggande församlingshemmet har brunbetsad lockpanel som är typisk för dess byggnadsperiod, 1970-talet, och som kanske också kan ses som ett försök att få byggnaden att harmoniera med klockstapelns panel. Vidare är församlingshemmets tak belagt med skifferplattor.

Att det idag ligger kopparplåt på kapellets takfall, vapenhuset undantaget, bör enligt uppgift vara en senare konstruktion. Skifferplattorna som täcker vapenhusets takfall skall ursprungligen ha varit materialet även för mitt- respektive sidoskeppens tak. Oavsett om detta blev genomfört eller ej så harmonierar koppartäckningen bra med såväl byggnaden som dåtidens ideal.

I interiören är det i likhet med exteriören basilikans form som bör uppmärksammas, bland annat den fina ljusverkan som kommer av lanterninpartiets fönsterrader. Här bör även de höga fönsterpartierna på mittskeppets sidoväggar framme vid koret samt det stora, runda fönstret i gavelpartiet ovan vapenhusets uppmärksammas. Vidare är arkitektens medvetna arbete med gedigna och synliga material, såsom golvets skifferplattor och takets öppna takstolar, värda att lyftas fram. Dualiteten gör sig gällande i den inre miljön precis som i exteriören. Kontraster till det mer sparsmakade och funktionalistiska utgörs exempelvis av de listverk som kyrkbänkarna har försetts med.

Sammanfattning

- I Gyllenfors är kyrkotomten en relativt ung plats. Det anlades först 1931 då den togs i bruk som begravningsplatsen. I likhet med dåtidens kyrkogårdar gjordes utformningen öppen och genom de glest stående och därigenom rumsbildande tallarna fick Gyllenfors begravningsplats karaktären av en skogskyrkogård. Precis som kapellet uppvisar även begravningsplatsen kontraster till det öppna, för funktionalismen kännetecknande. Detta kan illustreras i form av kyrkotomtens kvaderhuggna mur och de poängterade grindstolparna i sten.
- Arkitekturen i Gyllenfors kapell är hämtad från två huvudsakliga stilmässiga epoker, den klassicistiska respektive funktionalistiska.
- Dualiteten kännetecknar arkitekten Göran Paulis arbeten och i Gyllenfors kyrkomiljö visas detta i form av arkitektoniska element som är tydligt klassicistiska samtidigt som flera av detaljerna har 1930-talets typiska särdrag.
- Kyrkomiljön kännetecknas också av användandet av gedigna material, material som tillåts tala för sig själva, såsom kyrkorummets golv av skifferplattor liksom dörrarnas kopparklädda utsidor.
- I kyrkotomten är dualiteten tydlig genom att tallarna är tidstypiska för funktionalismens yttre och ofta renodlade miljöer medan de axiala gångarna och de av kvaderhuggen sten skapade rummen snarare är klassicistiska.
- Kyrkomiljön uppvisar också en medveten arkitektonisk önskan att binda samman kapellet, klockstapeln och församlingshemmet. De tre byggnaderna ligger tätt och uppvisar helt olika byggnadstyper samtidigt som de utgör en helhet. Helhetstänkandet har markerats genom val av material och färgsättning.
- Gyllenfors kapell uppvisar en kyrkomiljö i den lilla skalan. Kapellet liksom begravningsplatsen är inte uppförda eller anlagda för att vara synliga på långt håll. Deras storhet ligger istället i att möta betraktaren på nära håll.
- För att bevara särdragen hos kyrkomiljön knuten till Gyllenfors kapell fordras att de kulturhistoriska värdena ses i perspektiv av nämnda helhet, en helhet där såväl de funktionalistiska dragen som de klassicistiska ingår och respekteras.

Referenser

Tryckta källor

Rybeck, I. 1997. Tidernas kyrka – Ett kulturarv för framtiden. *Gislavedsboken 1997*. Gislaved.
Sundberg, S-G. 1972. *Gislaveds historia*. Växjö.
Kulturhistorisk utredning och bevarandeförslag för Gislaveds kommun. 1981

Arkiv

Jönköpings läns museums arkiv (JLM)
Länsstyrelsen i Jönköpings arkiv, med kopior ur ATA:s arkiv (JLST)

Tekniska och administrativa uppgifter

Jönköpings läns museums dnr:212/2004
Beställare: b s v arkitekter och ingenjörer AB
Fastighetsägare: Gislaveds församling, Svenska kyrkan
Rapportansvarig: Helene Stalin
Foto: Helene Stalin
Län: Jönköpings län
Kommun: Gislaved
Socken: Anderstorp
Pastorat: Gislaved
Kontrakt: Norra Västbo
Stift: Växjö
Fastighetsbeteckning: Kyrkan
Belägenhet: 6D0C
Koordinater: X=6354.1300 Y=1364.2200
Dokumentationsmaterialet förvaras i Jönköpings läns museums arkiv

Bilbilaga

Gyllenförs kapell; exteriör, interiör, klockstapel.

